

УДК 324:316.62

ДИЛЕМИ ВИБОРУ

Яковлев Д.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті досліджуються дилеми політичного вибору. Вибір інтерпретується як інтелектуальна модель прийняття політичних рішень у умовах нестабільності, кризи, перехідного періоду. Ситуація вибору розуміється як пошук та визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив. Дилема передбачає вибір з-поміж двох однаково неприємних можливостей. Відповідно, політичні дилеми трактуються як вибір не між «добрим» та «поганим», а між далекими від ідеалу формами правління, виборчими системами, соціологічними підходами.

Ключові слова: дилеми політичного вибору, демократія, електоральна модель, форми правління, перестройка.

Вступ. У статті, яка представлена увазі читачів продовжуються міркування щодо проблематики політичного вибору, розпочаті автором на сторінках журналу «Молодий вчений». Мова йде про дослідження опонентів демократичного політичного вибору (№ 9 / 2014 р.), два case-study – щодо вибору Київського князя (№ 5 / 2015 р.) і вибору останнього генсека (№ 8 / 2015 р.), а також аналіз таких альтернатив політичного вибору України, як «реформа» та «перестройка» (№ 12 / 2015 р.).

Теорія вибору – це одна із наукових моделей прийняття раціональних рішень у умовах нестабільності, кризи, перехідного періоду. Тобто, коли «застарілі» мета-наративи та системи обґрунтувань прийняття рішення вже не діють, а «нові» іще не сформовано, або вони не є усталеними. У теорії вибору поєднуються макросоціологічні підходи, які зосереджуються на дослідженні суспільства, соціальних систем і великих соціальних груп та мікросоціологія з її традиційною увагою до повсякденності, індивідуальної поведінки

та взаємодії face-to-face. «Ситуація вибору», як центральне поняття теорії розуміється як пошук та визначення оптимального варіанту з-поміж наявних альтернатив. У ситуації вибору (у тому числі – вибору політичного) перетинаються соціальне та індивідуальне, дія та структура, знання та досвід.

Вибір у сучасному світі є складовою щоденної, рутинної діяльності індивідів. У цьому сенсі, усі соціальні поля (політика, економіка, культура, наука, освіта, ін.) є результатом індивідуального та колективного (публічного) вибору. При цьому, вибір – це і складова, і результат соціальних відносин, він обумовлений соціально; актор вибору не може вийти за межі соціального простору, ані у альтернативах, ані у самому рішенні та його реалізації.

Політичний вибір утворює соціальні простори. Напевно, так було завжди: крилатий вислів часів Цезаря «Жереб кинуто!» означає фактично «Вибір Зроблено!». Але саме у сучасному світі вибір став справді одним із визначальних факторів життя усіх індивідів, увійшов до тканини повсякденного життя. Здається, ми тільки й робимо, що обираємо: їжу, одяг, місце навчання й праці, друзів, гаджети, політиків, інформацію... Проте обираємо з-поміж певних альтернатив, визначених для нас і, досить часто, замість нас. І ось перед нами перша дилема: вибір індивідів породжує соціум, або соціум утворює ситуації вибору для індивідів?

Дилеми вибору передбачають обрання одного найбільш оптимального варіанту з-поміж визначених альтернатив. При цьому, слід враховувати, що дилема не передбачає пошук та досягнення ідеалу, або «ідеального рішення». Це важкий вибір з-поміж двох однаково неприємних («не ідеальних») можливостей. Жодна із альтернатив не вирішує проблему остаточно, проте дозволяє побачити перспективи реалізації одного зі сценаріїв розвитку, визначити небезпеки та переваги того чи іншого вибору.

В умовах глобальних соціальних та політичних змін індивідуальні та колективні політичні актори (від громадян до партій, парламентів та президентів) досить часто опиняються у ситуації вибору.

Коли суспільство знаходиться на роздоріжжі (як у історії з лицарем – «...наліво підеш – коня втрапиш, прямо – життя...»), а тактичні «рятувальні» кроки зі збереження наявної політичної системи не можуть замінити стратегічного бачення мети політичного розвитку та його передумов, альтернатив та наслідків – можна говорити про великий евристичний потенціал теорії вибору.

Повною мірою це стосується українського суспільства, яке 25 років тому назад обрало незалежність держави, але сьогодні знаходиться перед вибором чергової моделі реформ. Суттєвою альтернативою в умовах посткомуністичного патерналізму виступає уникнення вибору (як елітами так і суспільством), а також намагання еліт поєднати альтернативи і виробити псевдо-консенсусну модель.

Це відноситься до конституційного процесу (змішана, парламентсько-президентська модель), виборчого процесу (змішана, мажоритарно-пропорційна система), приватизації (процес, як-то кажуть «пішов», але про продаж землі та ринок загалом не йдеться), зовнішньополітичного век-

тору (декларування інтеграції до ЄС, але без вступу до НАТО) та ін.

Чим відрізняється вибір у традиційному, модерному та постмодерному суспільствах? Якщо дуже стисло, то у традиційному суспільстві вибір був привілеєм еліт, царів та героїв. Вибір – *героїчний акт*, дія всупереч встановленим нормам та традиціям, на яку здатні далеко не усі.

Навпаки, в епоху модерну вибір стає звичайним явищем. Індивіди обирають щодня, якщо не щохвилини. Вибір перетворюється на рутинну справу з визначеною послідовністю кроків: проблемна ситуація – формулювання альтернатив – вибір однієї з них – рішення. Модернізація утворила суспільство, в якому споживач щодня обирає товари у супермаркеті, глядач обирає телевізійні канали, виборець обирає політиків, а бюрократ – напрямок політики (Policy). «Великі наративи» суспільства епохи Модерну пояснюють вибір, утворюють альтернативи вибору та, зрештою – легітимізують його.

Постмодерністи, як прихильники інтелектуальної гри, деконструювали вибір. У постмодерністському дискурсі образ «лицаря на роздоріжжі», що ілюстрував ситуацію вибору у традиційному суспільстві, змінюється моделлю «людини з пультом» (або з іншим гаджетом), яка «перегортає» канали, сайти, комп'ютерні ігри, послуги, товари, партії, лідерів, ідеології. Один із основних викликів постмодерної епохи – це перетворення вибору на *Simulacrum*. Як «копія копії», симулякр означає повне розмежування ситуації вибору та реальності. Вибір набуває автономного статусу та переноситься у віртуальну площину, яка конструюється медіа. Симулякр вдало «маскує» і спотворює фундаментальну реальність політичного вибору, взагалі не маючи стосунку до жодної реальності. І якщо симулякри першого порядку («підробки», «фальш-копії» реальності) та другого порядку (конвеєрні серії, які мають еквівалентну цінність) співвідносяться із соціальним простором, то симулякри третього порядку утворюють гіперреальність, що позбавлена будь-якого референта. Вони прив'язані до віртуального світу мас-медіа. Вибір стає частиною гіперреальності. Така ситуація утворює дилему «реальний вибір» – «віртуальний вибір».

Що це означає для сучасного українського суспільства в умовах чергових версій конституційних та інституційних реформ?

Необхідність вирішення наступних дилем пострадянського політичного вибору.

По-перше, політичний клас має обрати тип політичного режиму. Тобто, усвідомити, що процес переходу від радянської/пострадянської до демократичної політичної системи можливий лише за умов здійснення політичного вибору між двома альтернативами: авторитаризмом та демократією. Це передбачає вибір форми правління (парламентської або президентської) та виборчої моделі (пропорційної або змішаної).

По-друге, вибір інтелектуальної моделі політичних реформ. Раціональна модель демократичного переходу передбачає розуміння переваг та недоліків сучасного наукового дискурсу, передусім – соціологічного. Без вирішення дилем між структурою та дією, мережею та ієрархією, індивідуалізмом та колективізмом, конфліктом

та стабільністю неможливо побудувати модель сучасного українського суспільства. А отже – і визначити напрямки його реформування. Без знання соціологічних моделей та розуміння соціального фундаменту реформ прихильникам демократичного переходу залишається лише апелювати до успішного досвіду інших країн, а значить – жити у їх реальності, у світі поганих копій демократії («симулякрів»).

По-третє, розуміння джерел сучасної політичної системи. Радянська модель пережила не одне потрясіння і довела свою стійкість не лише на рівні формальних інститутів, а й неформальних практик (корупція, вирішення питань не по закону, небажання «виносити сміття з хати», ін.). Передусім, як не прикро це визнавати, радянська/пострадянська модель виявилась дієвою, бо її представники (номенклатура) навчилися уникати вибору. Так, *перестройка* М. Горбачова була спробою шляхом половинчастих реформ поєднати капіталізм та соціалізм, партократів та підприємців, свободу слова та КДБ, Марксизм та сталінізм, авторитаризм та демократію, Захід та Схід. Умовно кажучи, метою *перестройки* було створення режиму, де б комфортно почували себе як Сахаров так і Берія. Як наслідок, маємо «гібридний» режим, у якому процвітають політичні оксюмори: «змішана» форма правління, «змішана» виборча система, «змішана» конституція та ін. Чи не стали 25 років *незалежності* продовженням *перестройки*?

Демократизація, з позицій теорії вибору, інтерпретується не як результат природного, вільного від втручання структурування, а як наслідок планування й створення відповідних юридичних умов та політичних інститутів. Виклики, перед лицем яких сьогодні опинилась Україна, змушують політичний клас зрештою робити вибір. «Гібридна війна» можлива лише у «гібридній» державі.

1. Політичні дилеми вибору

До політичних дилем вибору, які не втрачають актуальності протягом усього періоду незалежності відносяться:

– вибір між авторитарною та демократичною моделлю управління. За 25 років вдалось якщо не зруйнувати радянську модель остаточно, то принаймні запобігти її відтворенню у політиці та економіці. Як, приміром, це сталося в інших пострадянських країнах. Проте, пошук оптимальної управлінської моделі в Україні триває (та знаходить відображення у конституційному процесі). Він включає у себе вибір форми правління (парламентська або президентська) та вибір електоральної моделі;

– вибір між президентською та парламентською формою правління. Враховуючи принцип забезпечення безвідповідальності за прийняття політичних рішень у пострадянській політичній системі, оптимальною моделлю управління стала змішана модель. Необхідно наголосити, що раціональний вибір передбачає наявність лише двох альтернатив та обов'язків вибір однієї із них. Традиційно пострадянська еліта намагається уникати вибору за принципом «або – або», але політична історія України знає багато прикладів, коли «змішування» призводило до політичних криз, протистояння гілок влади та їх безвідповідальності;

– вибір електоральної моделі. В Україні вибори до парламенту проводились за пропорційною, мажоритарною та змішаною моделями. Основна дилема щодо електоральної моделі полягає у виборі між повноцінним представництвом й структурованим парламентом. Пропорційний розподіл голосів на парламентських виборах забезпечує чітку і відносно стабільну структуру парламенту – у цьому полягає перевага пропорційної системи. До того ж пропорційна виборча система дозволяє суспільству ідентифікувати політичну історію кожної партії, її ефективність у створенні коаліцій та результат участі в урядуванні. За пропорційної системи зростає роль та вага політичних партій, які можуть поступово перетворитись на ефективний інститут політичного представництва, що забезпечує взаємодію влади та громадян.

Проте, впровадження на виборах 2006 та 2007 років однієї із «версій» пропорційної моделі продемонструвало її недоліки. Перш за все мається на увазі «закритість» списків, що заважає раціональному вибору громадян й не сприяє становленню сильної регіональної політики. А також – зростання ролі партійної бюрократії та тренд перетворення партій та блоків на лідерські проекти.

Пропорційна система зобов'язує формувати стійкі фракції та коаліції фракцій, які беруть на себе відповідальність за голосування та діяльність уряду й опозиції. Ефективність дій парламентської коаліції можна оцінювати, виходячи із результатів урядування. Кожний виборець здатен раціоналізувати свій наступний вибір, спираючись на політичну (у сенсі Politics і Public Policy) історію певної партії чи блоку.

У свою чергу це сприяє підвищенню ваги політичних партій у суспільстві. Доля політичних партій визначатиметься на полі публічного адміністрування і не буде аж настільки залежати від іміджевих технологій. Останні давно вже перетворились на симулякри, які продукуються мас-медіа та заважають раціональному вибору громадян.

У пострадянських умовах замість ринкової раціоналізації витрат має місце інша політична гра, в умовах якої політика та економіка потребують постійних «позик» з минулого. Дві дилеми політичного вибору напругу пов'язані із пострадянською політикою. По-перше, ерозія інституційної лінії між державою і ринком: держава поділяється на управлінсько-політичний і комерційний сектори, а «партія влади» контролює їх. По-друге, перманентний перерозподіл капіталу та власності без ефективного механізму збереження й нагромадження капіталу.

У сучасних умовах, індивід, що вийшов із шинелі «реального комунізму» (О. Зин'єв) з цензурою, «залізною завісою», чорно-білим екраном та єдиним кандидатом від блоку «комуністів та безпартійних» потрапляє у динамічний глобальний інформаційний світ, де найбільшим викликом для вибору стає не відсутність інформації, а її надмірність. Комунікативний простір трансформує політичну реальність, змінює роль мас-медіа, які, окрім традиційних функцій віртуалізують політичний простір, створюють «гіперреальність», і перетворюють політику на медіа-процес.

Дилема політичного вибору громадян під час голосування та політичних акторів, які здобули

владу проявляється у відмінностях між електоральними технологіями та управлінським процесом. Невідповідність виборчої (іміджової, технологічної) та поствиборчої логіки (простіше кажучи – невиконання політиками обіцянок) призводить до втрати довіри виборців, ставлення громадян до політики як до «брудної справи».

У процесі політичних змін останніх десятиріч в політичному полі утворились добре організовані групи, які отримали доступ до влади, економічних, інформаційних та політичних ресурсів впливу, намагаючись його монополізувати. Такі групи не мають раціональних мотивів враховувати думку неорганізованих, або гірше організованих суспільних груп та суспільства в цілому. У цьому сенсі вибір автократа мало чим відрізняється від вибору олігархічної форми правління. Логіка автократа, як і олігархії, полягає в ігноруванні суспільного інтересу, турботі про збереження влади (в умовах автократії вона стоїть на чолі вирішення проблеми спадковості) та максимізації власного ресурсу.

II. Соціологічні дилеми вибору

Політичний вибір потребує інтелектуальної моделі аналізу, яка, у свою чергу, передбачає відповідну наукову картину світу. Дослідник, формулюючи власну дослідницьку програму оперує альтернативними підходами, що пропонуються наявними соціологічними парадигмами. До соціологічних дилем політичного вибору, без вирішення яких неможливий їх подальший аналіз, відносяться:

- індивідуалізм v. колективізм. Вибір між індивідуалізмом та колективізмом є продовженням дискусій між атомістами й холістами, ліберальними мислителями та комунітаристами. Одиною аналізу ситуації вибору може бути індивід або група, від цього залежать подальші кроки;

- структура v. дія. Вибір між структурними та інтерпретативними парадигмами. Цей вибір передбачає постановку у центр дослідницької програми соціальної структури або соціальної дії;

- ієрархія v. мережа. Для політичного вибору сучасності вкрай важливим стає розуміння політичної організації. Фактично, ми спостерігаємо перехід від ієрархічної до мережевої організації політичного поля, що позначається на політичному виборі;

- конфлікт v. стабільність. В історії філософської та соціологічної думки перетинаються підходи, що зосереджуються на засобах забезпечення миру та стабільності (передусім для правителів) та критичне бачення соціального світу з наголосом на неминучих конфліктах. До представників другого підходу належать Макіавеллі та Гоббс, Маркс та Ніцше;

- раціональність v. ірраціональність. У сучасних пізнавальних умовах переосмислюється і зазнає критики віра у всевладдя людського розуму, занепад «духу Просвіти», що у свій час забезпечив теоретичне обґрунтування пріоритету економічної цілорациональності. Представники теорії раціонального вибору вважають, що раціональний політичний вибір передбачає формулювання мети суспільного розвитку, пошук найбільш ефективних засобів її досягнення, калькуляцію витрат та вигід від реалізації певної стратегії, врахування поведінки інших акторів та оцінювання ситуації в цілому.

Соціологічна теорія враховує обмеженість положень раціонального вибору, які ґрунтуються на моделі егоїстичного максимізатора вигоди – Homo economicus. Суттєвими є і складнощі, які виникають в процесі перетворення індивідуальних раціональних рішень і дій у колективні. К. Ероу, М. Олсон та їх послідовники стверджують, що такий перехід від індивідуальної до колективної раціональності є практично неможливим. Зокрема, у 50-х роках Кеннет Ероу поставив перелік розумних вимог до демократичної процедури голосування. Виявилось, що єдиний спосіб задовольнити всім вимогам – це вибрати одного виборця і передати йому всі голоси. Тобто, єдина демократична процедура, яка відповідає мінімальним вимогам для демократії – це призначення диктатора [2, с. 75]. Дж. Б'юкенен, Г. Таллок здійснили наступний крок – включили етику, мораль та культуру до поля своїх досліджень ефективності політичних та економічних інституцій.

Дослідження політичного вибору передбачає вирішення однієї із головних соціологічних дилем: перетворення дій індивідуальних акторів щодо реалізації приватних інтересів на раціональну колективну дію, спрямовану на служіння суспільному благу. Відповідно до класичної економічної теорії саме у цьому процесі має з'явитись відома «невидима рука ринку».

М. Олсон вважає, що поведінка індивіда часто полягає у тому, щоб самому увійти до групи, яка не платить, і щоб інші увійшли до групи, яка сплачує суспільні витрати. Однак така гра не враховує довготривалу перспективу, за якої найбільшу вигоду приносять саме дії згідно «всеохопних інтересів» (їх М. Олсон протиставляє вузькогруповим). Через такий мотив до «безбілетництва» для виникнення колективної дії у більшості галузей чи груп потрібно багато часу [2].

В умовах переходу важливим фактором успішності виступає економічне зростання. Для цього необхідно гарантування чітко визначених індивідуальних прав та «відсутність грабіжництва». М. Олсон виділяє два типи «грабіжництва»: 1) порушення автократом прав підданих і конфіскації власності; 2) грабіжництво через лобіювання, яким встановлюються вигідні для груп особливих інтересів законодавчі норми, а також встановлюються ціни і норми оплати праці за рахунок картелізації чи змови [3].

У сучасному соціумі наявні нові виклики для раціонального вибору. Один з них – це медіація політики (Г. Оберройтер та ін.), що несе в собі потенційну загрозу появи нової форми тоталітаризму – інформаційного. Інший – радянський політичний спадок, основою якого є «партія влади», третій – постійні зміни у виборчій моделі та конституційні «реверси».

У вирішенні соціологічних дилем вагомим принцип, сформульований в «Економісті на дивані»: «Замість того, щоб задаватися питанням «що призвело до настільки ірраціональної поведінки?» потрібно запитати: «чому ця поведінка є раціональною?» [2, с. 31].

Чи це означає неможливість раціонального вибору (як наслідок – популярність гороскопів, екстрасенсів, опертя на «інтуїцію», «знаки» та кидання жеребу) й необхідність відмовитись від тотальностей попередньої доби («соціум», «дер-

жава», «ідеологія», «політика», «виробництво», «капіталізм», «соціалізм», «влада», «істина»)?

III. «Обирати чи не обирати?» – «Бути чи не Бути?» XXI століття

Основна дилема політичного вибору стосується усіх без виключення виборців та обранців. Вона полягає у вирішенні питання щодо оптимальної поведінки в умовах невизначеності: «Обирати чи не обирати?». В якості ілюстрації першого шляху – «Обирати!» – наведено легендарний приклад щодо вибору релігії князем Володимиром. Якщо вірити літописам, цей діяч не лише обрав монотейстичну релігію – християнство візантійського обряду, але й, говорячи сучасною мовою, «запровадив» власне диктаторське рішення таким чином, що визначив життя Європи протягом багатьох століть. Для альтернативи «Не обирати!» варто згадати діяльність останнього генсека СРСР М. Горбачова. Незважаючи на масштабні (як для комуністичного лідера) реформи, він так і не спромігся на Вибір між радянською моделлю та демократією. Натомість, з метою їх поєднання він запропонував проект напів-реформ – «перестройку».

Одним із визначальних для України – справді Великим – став вибір князя Володимира прийняти релігію Візантії, відомий як «Хрещення Русі». Цей вибір, як і полеміка, що його супроводжувала між представниками мусульман, юдеїв, християн Риму та Візантії, оповитий легендами. Очевидно, що Володимир справді опинився у ситуації вибору, яка включала проблему (необхідність заміни язичницького політеїзму), наявність альтернатив (юдаїзм, іслам, християнство), а головне – усвідомлення ситуації вибору та здійснення ним відповідних кроків щодо обрання однієї з альтернатив. Коли остаточне рішення було прийнято Володимир захопив візантійську колонію Херсонесу (Корсунь) та силою зброї примусив Візантію укласти угоду.

Володимир відправив посольства в усі країни-претенденти, провів справжні дебати (полеміку) з метою розкрити сутність кожного вчення. У київському виборі не можна недооцінювати особистісний фактор. Князь, відповідно до термінології К. Ероу, виступив «диктатором» у процесі вибору: від його одноосібного рішення залежало майбутнє Київської Русі. При цьому, неможливість вичерпних знань щодо предмету вибору, характерна для будь-якого вибору (повсякденного чи «Великого») виглядає особливо гротескно у ситуації вибору князя Володимира. Вибір князем релігії для себе і всього свого народу, виявляється, відбувається на підставі таких міркувань, як заборона пити вино і зовнішня краса богослужіння.

Наскільки відлуння Київського вибору впливало на хід подальшої історії: від відносин з Москвою та Вільнюсом, Варшавою та Мінськом, появи ліній розподілу на Лівий та Правий берег, від політичних та релігійних Уній до політичних та ідеологічних спекуляцій радянського та пострадянського періодів? Відповіді на ці питання слід шукати не лише у минулому. Їх здатна дати сама політична взаємодія сучасності, елементом якої є знову-таки вибір.

Тепер звернемось до ситуації «не-вибору» Михайла Горбачова – останнього генерального секретаря ЦК КПРС, першого та останнього Прези-

дента СРСР, який став, внаслідок «перестройки», ще й «батьком» поразки великої імперії, її краху та розпаду. У 1985 році, прийшовши до влади, він опинився у ситуації вибору курсу подальшого розвитку СРСР та рішуче обрав «перебудову». Наслідком другого вибору Горбачова – вже у 1991 році – став крах держави, яку від так завзято намагався реформувати на основі «ленінського соціалізму». М. Горбачов барився із переходом на ринкові відносини, відкидав радикальні плани перетворень. Він відмовився деколективізувати сільське господарство і десубсидувати ціни, відсував «на завтра» легалізацію приватної власності.

Як наслідок вибору шляху «перебудови» М. Горбачовим, планова радянська економіка фактично припинила функціонувати, а ринкова економіка ще не могла зародитись. На переконання апологетів перебудови, одразу після дефектного (реального) соціалізму можна побудувати справжній, ленінський соціалізм. До речі, це уявлення, характерне для волонтаристського типу політичного керівництва, не вдалось подолати й донині. Час від часу декларується можливість порівняно швидкого переходу до демократії під керівництвом правильних людей – «реформаторів». Горбачов обрав відразу два шляхи: комунізм та демократію, нове і старе мислення. Радянська школа керівництва вчила, що не можна діяти за принципом «або – або». Ці принципи «Old school» проявлялась потім у діяльності Л. Кравчука та Л. Кучми, відчутними вони є й сьогодні.

Більшість із проблем, які М. Горбачов намагався вирішити за допомогою «перестройки» знаходяться на порядку денному сучасних реформаторів. Отже, вибір на користь демократії доведеться робити нинішньому та прийдешньому поколінням. І дуже важливо розуміти причини поразок. Перебудова стала символом половинчастості у політиці. Історичні виклики, які не знаходять адекватної відповіді у політичній площині протягом значного часового відрізка утворюють нові небезпечні «лінії розколу» у суспільстві, призводять до збройних протистоянь та військових конфліктів. Вартисть помилок зростає, як вона збільшувалась для Горбачова від 1985 до 1991 року.

Натомість, здійснення вибору передбачає пошук власної відповіді на виклики сьогодення. Політичний вибір – це один із найважливіших механізмів демократизації пострадянського суспільства. Проте, залучення широких суспільних верств до процесу вироблення політики ускладнює (кількісно і якісно) процедуру політичного вибору. Це призводить до виникнення нових дилем політичного вибору. Політичний вибір потребує не лише альтернативності, а змагальної альтернативності. Аргументація, деталізація правил та форм публічних дискусій, їх складність, витонченість та елегантність свідчать про зрілість демократії. Навпаки, спрощення суспільних проблем, популізм, демагогія, схильність до монологу, уникнення дебатів, їх ігнорування свідчать про елімінування вибору з політичного простору.

І наостанок. На думку Г. Дерлугьяна «Уже в ході Громадянської війни Ленін заклав основи організаційної архітектури СРСР: номенклатурний апарат, військово-планове господарство, національні республіки. Ці інститути забезпечували виживання СРСР протягом трьох поколінь.

Вони ж СРСР і поховали... *Те, що рятувало в одну епоху, виявилось згубним в іншу*» [1, с. 128].

Таким чином, пострадянський політичний клас (як спадкоємець радянського управлінського класу) має усвідомити: епоха половинчастих рішень та

багатовекторності, яка сприяла виживанню номенклатури протягом останніх 25 років, сьогодні завершилась. Ба більше – втеча влади та громадян від свободи вибору, яке колись рятувало державу, у сучасних умовах може лише нашкочити.

Список літератури:

1. Дерлугьян Г. Как устроен этот мир. наброски на макросоциологические темы [Текст]. М.: Изд-во Института Гайдара, 2013. – 384 с.
2. Ландсбург С. Экономист на диване: экономическая наука и повседневная жизнь / Пер. с англ. Л. Гончаровой. – М.: Издательство Института Гайдара, 2012. – 304 с.
3. Олсон М. Власть і процвітання. Подолання комуністичних і капіталістичних диктатур / Олсон М.; пер. з англ. А. Іщенко. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 174 с.

Яковлев Д.В.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

ДИЛЕММЫ ВЫБОРА

Аннотация

В статье исследуются дилеммы политического выбора. Выбор интерпретируется как интеллектуальная модель принятия политических решений в условиях нестабильности, кризиса, переходного периода. Ситуация выбора понимается как поиск и определение оптимального варианта среди имеющихся альтернатив. Дилемма предусматривает выбор из двух одинаково неприятных возможностей. Соответственно, политические дилеммы трактуются как выбор не между «хорошим» и «плохим», а между далекими от идеала формами правления, избирательными системами, социологическими подходами.

Ключевые слова: дилеммы политического выбора, демократия, электоральная модель, формы правления, перестройка.

Yakovlev D.V.

National University «Odessa Law Academy»

CHOICE DILEMMAS

Summary

The article deals with the dilemma of political choice. The choice is interpreted as an intellectual model of policy-making in conditions of instability, crisis, transition period. The situation of choice understood as search the optimal option among the available alternatives. The dilemma involves a choice among two equally unpleasant possibilities. Accordingly, the political dilemma is not treated as a choice between «good» and «bad», and between far from ideal form of government, electoral systems, sociological approaches.

Keywords: dilemmas of political choice, democracy, electoral model, forms of government, perestroika.